

Projekt Erasmus+2023-1-PL01-KA220- ADU-000153945

Lisabon

Mezinárodní setkání

6. -10. listopadu, 2023

www.eurecaedu.eu

Zástupci konsorcia Eureka během návštěvy v Lesním Parku Monsanto (Zdj. Eureka)

Úvod

Od 6. do 10. listopadu 2023 se v Lisabonu konalo úvodní setkání projektu Evropská akademie městské ekologie (Eureca), které organizoval partner EDU.IN - Associação para a Educação Integral. Součástí setkání byly v souladu s projektovým záměrem návštěvy příkladů dobré praxe v oblasti městské ekologie s potenciálem případové studie. Předmětem této zprávy jsou tyto příklady, návštěvy a situace, které organizující partner navrhl konsorciu. Návštěvy byly společně schváleny a obecně se vztahovaly k Lisabonu jako zeleného hlavního města Evropy z roku 2020. Některé z nich mají kromě ekologického aspektu také výraznou složku sociálního začleňování a místního rozvoje.

Na toto téma se uskutečnily tři návštěvy s průvodcem na různých obvodech města - Bairro PadreCruz, Parque Florestal de Monsanto, veřejná škola Dom Luís da Cunha - a v lisabonském městském informačním centru proběhlo akolokvium s portugalskými odborníky. Všechny návštěvy umožnily vícerozměrný přístup ke skupinám městských ekologických problémů a jejich řešení, které souvisejí s cíli udržitelného rozvoje OSN do roku 2030.

1. ČTVRŤ PADRE CRUZ

1.1. Lisabonská síť CLLD (Lisbon CLLD Network)

První návštěva se uskutečnila v Bairro Padre Cruz, považované za největší sociální čtvrť na Pyrenejském poloostrově s přibližně 20 000 obyvateli, která se nachází v civilní farnosti Carnide na úplném severu Lisabonu. Návštěva začala v Resource Center of the Lisbon Community-Led LocalDevelopment Network, kde sídlí EDUI. IN - Associação para a Educação integral, která je přidruženým členem lisabonské sítě CLLD. Lisabonská síť CLLD je organizace, která sdružuje přibližně 200 soukromých a některých veřejných občanských subjektů, včetně lisabonského magistrátu. Tato síť se podílí na správě strategie místního rozvoje, která zahrnuje 67 oblastí a čtvrtí s prioritní sociální intervencí ve městě Lisabon, kde žije přibližně 144 000 obyvatel. Strategie místního rozvoje se zaměřuje na tři oblasti: Vzdělávání, Zaměstnanost a Začlenění. Jejím obecným cílem je rozvíjet v městském měřítku místní aktivity založené na využití místního potenciálu a jejich využití pomocí finančních, sociálních a lidských kapitálových intervencí. lisabonská síť CLLD spravuje dvě zdrojová centra (Carnide a Olaias), což jsou prostory, které přijímají organizace z různých oblastí a podporují realizaci projektů podporujících účast občanů a místní rozvoj.

Středisko zdrojů lisabonské komunity – řízená místní rozvojová síť (zdj. Eureca)

1.2. Projekt Food Wave

Zeleninová zahrada na střeše Carnide Resources Center (zdj. Eureca)

Ve zdrojovém centru Carnide byla střecha přeměněna na komunitní zeleninovou zahradu v rámci projektu Food Wave, který přímo řídí síť CLLD v Lisabonu a který byl představen členům konsorcia Eureca. Food Wave je evropský projekt zaměřený na zvyšování povědomí a vzdělávání mladých lidí (ve věku 15-35 let) prostřednictvím kurzů, aktivit, setkání a workshopů spojených s otázkami udržitelnosti potravin a životního prostředí. Projekt je koordinován městem Milán a zahrnuje různorodé akce na místní i mezinárodní úrovni, na nichž se podílí 30 partnerů z 21 měst, včetně Lisabonu.

Cílem je přispět k větší informovanosti o udržitelných přístupech k produkci a spotřebě potravin ve městech a podpořit tak snahy o zmírnění a přizpůsobení se změnám klimatu.

V Lisabonu byl projekt dynamicky propojen s rozvojem a realizací komunitních zeleninových zahrad, což je téma, které bude dále rozvíjeno (viz 3. Městské zemědělství).

1.3. Projekt Ciclopes

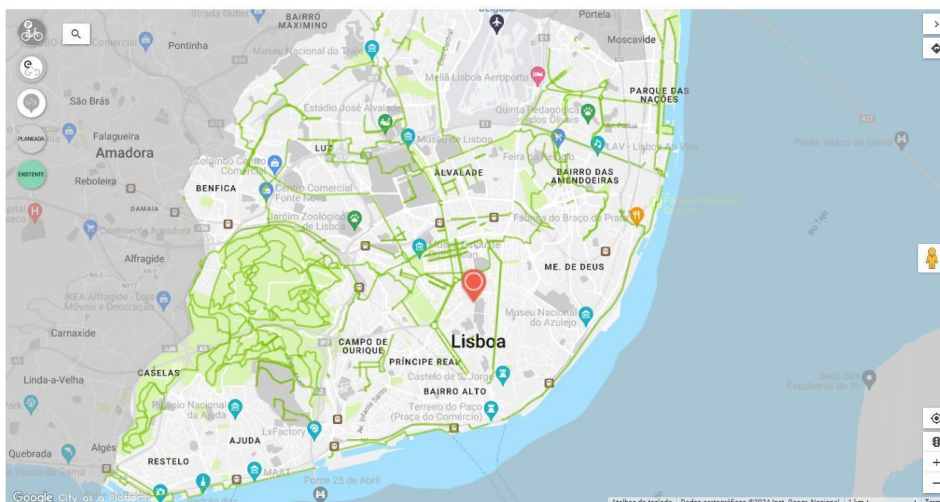
Dalším průkopnickovým projektem v Resource Center představeným konsorciu Eureca byl

projekt Ciclopes, který podporuje používání jízdních kol mladými lidmi pro aktivní a bez problémovou mobilitu a jako prostředek začlenění a integrace lidí na území města. Lisabon je známý jako město sedmi kopců, ale pro Drive Impacte, vedoucí organizaci projektu, to není překážkou.

Motto projektu zní: "Ploché kopce. Vyrovnat zaujatost. Vyrovnat nerovnosti." Tento projekt, financovaný z Evropského sociálního fondu, je sice primárně zaměřen na čtvrti a oblasti prioritní sociální intervence, ale souvisí také s podporou používání jízdních kol v Lisabonu.

V roce 2017 bylo v Lisabonu 90,5 km cyklostezek, v roce 2020, roce Evropského zeleného hlavního města, to bylo 125,8 km, v listopadu 2023 to bylo 173 km a jejich počet nadále roste. důležitý je také městský vozový park sdílených kol, který se rovněž zvětšuje: je jich přibližně 1 600 a jsou zaparkovány na 130 místech. Náklady na používání jsou : roční permanentka 25 eur, měsíční permanentka 15 eur, denní permanentka 2,5 eur.

Síť cyklostezek- interaktivní mapa od CML: <https://www.lisboa.pt/cidade/mobilidade/meios/bicicleta/na-rede-ciclavel>

1.4. Ekologické čtvrti

Během návštěvy čtvrti Padre Cruz bylo možné pozorovat ekologickou charakteristiku budov, které byly v nedávných letech rekonstruovány, a také těch, které se v současné době staví za účelem přestěhování rodin, a to v důsledku degradace budov postavených ve 40. až 60. letech. Ze 67 sociálních čtvrtí Lisabonu jsou tři z nich považovány za ekologické: Boavista, Cruz

Vermelha a Padre Cruz. Ve čtvrti Padre Cruz bylo možné vidět urbanistické proměny čtvrti, stavby bytů a dokonce navštívit ekologicky udržitelnou budovu. Budova s architektonickým návrhem, který umožňuje budoucí přizpůsobení novým rodinným konfiguracím, postavená a vybavená:

a) vyšší úrovní izolace, která chrání před vlhkostí a přispívá ke snížení spotřeby energie;

b) solárními panely, které zajišťují teplou vodu pro každý byt;

c) kolektory na dešťovou vodu pro zalévání malých zeleninových zahrádek; iv) světelnými vstupy ve všech směrech, které využívají přirozené světlo; v) využitím vody z vany pro splachování toalet.

Kromě bydlení, které z těchto čtvrtí činí příklady ekologické udržitelnosti, sociálního začlenění a místního rozvoje, existují i další opatření, která k tomu přispívají, jak ostatně bylo široce prezentováno na kolokviu s odborníky (viz 3. Kolokvium městské ekologie v Lisabonu).

Ve čtvrti Boavista byly do komunitních budov nainstalovány technologie obnovitelných zdrojů energie, jako jsou solární panely, které ohřívají vodu v bazénu ve čtvrti, byl vytvořen pěší okruh ("PediBus") a zajištěn bezplatný přístup k internetu ("Net-Verde"). Environmentální osvěta a vzdělávací akce pro obyvatele doprovázel program stěhování a modernizace. Akce, které

přispívají ke zlepšení kvality života obyvatel na úrovni komunity a rodiny. Příkladem je program DOOBRA, jehož cílem je šetřit náklady na elektřinu, vodu a plyn a podporovat místní obchod, který je výsledkem protokolu o spolupráci mezi lisabonskou sítí CLLD a Adene - Národní energetickou agenturou. Každému zúčastněnému domu je přidělen zprostředkovatel, který udává způsoby, jak ušetřit na spotřebě, a sleduje příslušné snížení hodnot účtů. Kromě této přímé úspory mají obyvatelé prospěch z odpovídajícího přidělení poukázek OLI na nákupy v místních podnicích.

2. LESNÍ PARK MONSANTO

Druhou návštěvou integrovaného programu setkání projektu Eureka v Lisabonu byl lesní park Monsanto, který je považován za "zelené plíce" Lisabonu a má rozlohu přibližně 900 hektarů, což odpovídá 9 % rozlohy Lisabonu. Návštěva zahrnovala podrobnou prezentaci vzniku a rozvoje parku v Interpretálním centru Monsanto a pozorovací prohlídku některých ekologicky nejvýznamnějších oblastí, kterou provedl inženýr Fernando Louro Alves, hlavní poradce vedení parku. Monsanto je veřejný park založený v roce 1934, spravovaný městem Lisabon. V roce 2021 získal Recertifikaci lesního hospodaření v rozsahu Forest Steward Council, což je nejdůležitější celosvětová certifikace z hlediska dodržování ekologických předpisů pro lesní hospodářství. prostor rozsáhlých ploch rozmanitých lesů nabízí park Monsanto velký potenciál pro pasivní rekreaci. Hustý les není vždy přívětivým místem pro lidi, avšak kontrast s jasnými a širokými výhledy na město Lisabon a řeku Tejo činí z parku velmi atraktivní místo z krajinářského hlediska.

Společnost Monsanto je součástí prostoru pro biodiverzitu, vyhrazeného území o rozloze přibližně 16 hektarů, které je určeno k ochraně přírody a biologické rozmanitosti. Jedinečný prostor v Lisabonu, kde můžete získat informace o historii parku, geologii, fauně a flóře.

Umělé jezero v

Lesním

parku Monsanto (zdej. Eureka)

Kromě interpretačních stezek zahrnuje tento prostor přírodní pozorovací věž, umělé jezero, které obnovuje mokřady s jejich charakteristickou flórou a faunou, korkové duby, které nebyly nikdy vytěženy, starý vodní důl a zařízení FitoEtar a centrum pro záchranu volně žijících zvířat. Lesní park Monsanto je spojen s centrem Lisabonu prostřednictvím "Zeleného koridoru" o délce asi 2,5 km, sítě stezek o délce asi 40 km a rozloze 51 hektarů s tisíci stromy a keři, zahradami a parky a zemědělskou oblastí.

Jeho součástí je také vybavení: dětské hřiště, skatepark, kiosky, cyklostezky a vyhlídky. tento zelený koridor, navržený v 70. letech, byl prvním a nejdůležitějším z devíti koridorů, které spojují důležité oblasti města Lisabon a přispívají k boji proti změně klimatu a k realizaci lisabonského místního akčního plánu pro biodiverzitu, jehož cílem je zvýšit výkonnost biodiverzity ve městě, přičemž zelené plochy mají v roce 2025 zaujímat 25 % celkové plochy.

Partneři projektu Eureka prohlubují své znalosti o lesním parku Monsanto (zdj. Eureka)

3. "OD ŠKOLY KE STOLU "EB Dom Luís da Cunha

Další případová studie, kterou zástupci konsorcia Eureka navštívili v Lisabonu, byla návštěva veřejné základní školy Dom Luís da Cunha, pojmenované po portugalském diplomatovi, který hrál důležitou roli v Utrechtské smlouvě v roce 1712. Škola je považována za ekoškolu, protože ve venkovním prostoru se nachází hydroponická vertikální zeleninová zahrada, horizontální zeleninová zahrada, lesní koutek a kompostárna. Tento produkční soubor - nazvaný "Ze školy na stůl" - je také využíván jako pedagogický nástroj k probuzení zájmu dětí o biodiverzitu a udržitelné potraviny a spotřebu s cílem zachovat životní prostředí, sociální a fyzickou pohodu a duševní zdraví školy a místní komunity, neboť produkty jsou prodávány obyvatelům okolí. Tento proces společně řídí vedení školy a nezisková asociace Upfarming, jejímž posláním je "podporovat potravinovou gramotnost, komunitní rozvoj, participativní ekologii a pohodu v městech prostřednictvím realizace holistických projektů městského zemědělství".

Tiago Sá Gomes, předseda představenstva sdružení, vysvětlil partnerům projektu Eureka project aspekty metody, kterou používají při zavádění nového městského potravinového ekosystému. Pokud jde o životní prostředí, pěstují se potraviny v krátké vzdálenosti od místa, kde budou konzumovány, což snižuje potřebu dopravy, která je zodpovědná za znečištění ovzduší a dopravu. Snižuje se také používání obalů a množství potravinového odpadu. Pokud jde o zdraví, které do značné míry závisí na kvalitě potravin, T. S. Gomes připomíná, že "Rostlina začíná ztrácet výživovou hodnotu hned po sklizni, takže zkrácením doby mezi sklizní a konzumací získáme větší výživovou hodnotu zeleniny". Co se týče komunitního aspektu,

Upfarming, umožňuje lidem sledovat a podílet se na procesu pěstování potravin přímo u nich doma, a to prostřednictvím vzdělávacích seminářů v komunitách, v nichž působíme. Upfarming spoluřídí další projekty komunitních zeleninových zahrad ve městě, horizontální i vertikální, přičemž se používají kultivační postupy, hnojiva a prostředky proti škůdcům přírodního původu a nikdy se nepoužívají geneticky modifikované produkty. T. S. Gomes zdůrazňuje: pokud jde o ochranu proti škůdcům, dodává, že "Rostliny, semena, pěstební podpory a další produkty nakupujeme pokud možno u portugalských dodavatelů, vždy hledáme místní dodavatele a partnery."

Studijní pobyt v EB Dom Luís da Cunha (zdj. Eureca)

Vertikální hydroponická zahrada (zdj. Eureca)

4. KOLOKVIUM MĚSTSKÁ EKOLOGIE V LISABONĚ

Součástí projektového setkání v Lisabonu bylo kolokvium se zástupci partnerů a portugalskými odborníky na problematiku městské ekologie. Kolokvium bylo otevřené veřejnosti a zúčastnily se ho pozvané osoby a subjekty. Po dobu dvou a půl hodiny se diskutovalo o několika tématech, která představují cenný příspěvek k případovým studiím města Lisabonu. zúčastnili se ho tři odborníci: Elisa Vilares, architektka, vedoucí oddělení rozvoje území a městské politiky Generálního ředitelství pro území; Rui Franco, architekt, specialista na místní rozvoj, radní lisabonské městské rady bez přiděleného odboru, protože byl zvolen stranou, která nepatří k většině; Victor Vieira, inženýr životního prostředí, specialista na oběhové hospodářství v E-Nova - Lisabonské agentuře pro energii a životní prostředí.

Elisa Vilares představila hlavní charakteristiky politik územního plánování a rozvoje v Portugalsku a poukázala na kritické faktory a existující zranitelnosti z hlediska krajinného

přístupu k přechodu. odbornice také představila Národní iniciativu pro oběhová města, vládní program zaměřený na podporu a posílení obcí a jejich komunit při přechodu na oběhové hospodářství. Ke dni konání kolokvia, 8. listopadu 2023, se k iniciativě připojilo 28 obcí a existovalo 32 místních plánů oběhového hospodářství, do kterých se zapojilo 600.

Městský radní Rui Franco, který je v současné době v opozici, byl v předchozích dvou volebních obdobích aktivním členem lisabonské městské rady a měl na starosti místní oblasti a čtvrti s prioritním rozvojem v oblasti sociální intervence. Rui Franco podrobně představil příklad ekočtvrti Boavista (viz 1.4. Ekočtvrti), kterou považuje za integrovaný model udržitelné inovace s prokazatelnými důkazy a je replikována v dalších lisabonských sociálních čtvrtích. Jedná se o model, který kombinuje několik inovativních a ekologicky šetrných technických řešení a jehož základním pilířem je účast obyvatelstva na plánování a definování řešení, která mají být realizována.

Symposium o městské ekologii v Lisabonu. Setkání s odborníky (zdej. Eureka)

Victor Vieira vnesl do debaty význam uplatňování strategií oběhového hospodářství ve městech pro proces klimatické transformace.

Města zabírají pouze 2 % rozlohy, ale soustřeďují více než 50 % obyvatel, představují 85 % hrubého domácího produktu, spotřebovávají 75 % přírodních zdrojů, produkují 50 % odpadu a

jsou zodpovědná za 60 až 80 % emisí skleníkových plynů.

V případě Lisabonu představil přehled probíhajících iniciativ oběhového hospodářství v oblasti energetiky, vody, mobility, udržitelného bydlení, transformace odpadů a systému propojení s venkovskými oblastmi pro udržitelnost potravin.

Prezentace na podporu intervencí Rui Franca, Victora Vieiry a Elisy Virales

Rui-Franco_Boavista_Eco-District_ActionPlan_Eureca_2023Nov08.pdf

Victor-Vieira_Lisbon-CircularStrategies_Eureca_2023Nov08.pdf

Elisa-Vilares_DGT_Eureca_2023Nov08.pdf

Závěr

Návštěvy relevantních případů empirického pozorování zařazené do vzdělávacího programu European Urban Ecology Academy splnily své cíle. Partneři projektu, kteří vycestovali do Lisabonu, získali přehled o ekologické situaci města, podrobně pozorovali některé situace a jejich řešení a uvědomili si, že stále existují situace, které je třeba řešit, a některé z nich se dokonce zhoršily po roce 2020, kdy bude vyhlášeno Evropské zelené hlavní město. Jednou z nich je znečištění ovzduší v důsledku automobilové dopravy. Zlepšení veřejné dopravy, která je zčásti bezplatná, zvýšení plynulé mobility a nárůst počtu elektromobilů stále nestačí k vyrovnání emisí CO₂ z přibližně 350 000 vozidel, která denně vjíždějí do Lisabonu. Dalším zdrojem znečištění ovzduší a hluku je umístění mezinárodního letiště na jednom z konců města. Významným zdrojem znečištění ovzduší jsou také výletní lodě, které v Lisabonu kotví. Ve skutečnosti má rostoucí masový cestovní ruch v Lisabonu zjevněnegativní dopad na životní prostředí. Je to dopad, který zřejmě nikdo nemá zájem spočítat, logika ekonomického růstu ignoruje klimatickou hrozbu a potřebu opatření ke zmírnění a adaptaci.

Dalším aspektem, který měli účastníci exkurzí a kolokvia možnost vyvodit ze svých pozorování a dialogů, byla úzká souvislost mezi environmentálním ekosystémem a sociální spravedlností.

Čtvrť v Lisabonu, kde jsou implementována proekologická řešení (zdj. Eureka)

